

суспільні ґендерні стереотипи, ґендерна нерівність та інші деформації ґендерної структури суспільства [2, с. 32].

Науковцями встановлена залежність між сімейним вихованням та формуванням досвіду ґендерних стосунків в сім'ї. Якщо досвід батьківських ґендерних ролей обмежений чи недостатній, це призводить до прогалин у ґендерному розвитку особистості дитини, неотримання повноцінного досвіду ґендерних стосунків, що може позначитись на формуванні ґендерних ролей та ґендерної ідентичності. Вивчення умов виховання і соціалізації особистості дитини у батьківській сім'ї сприяє ефективній корекції процесу соціалізації дитини, а також пропаганді кращого досвіду родинного виховання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брутман В. И. Некоторые результаты обследования женщин, отказывающихся от своих новорожденных детей / В. И. Брутман, М. Т. Панкратова // Вопросы психологии. – 1999. – №5. – С. 31–37.
2. Гошовська Д. Ґендерна психологія : навчально-методичний посібник / Д. Гошовська. – Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2008. – 107 с.
3. Мельник Т. М. Ґендер як наука та навчальна дисципліна / Т. М. Мельник // Основи теорії ґендеру : навчальний посібник. – К. : «К.І.С.», 2004. – 536 с.
4. Ткалич М. Г. Ґендерна психологія: навч. посіб. / М. Г. Ткалич. – К. : Академвидав, 2011. – 248 с.
5. Шнейдер Л. Б. Психология семейных отношений / Л. Б. Шнейдер. – М., 1996. – 678 с.

Ярослава Кальба,

кандидатка психологічних наук,
доцент кафедри психології

Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

ДО ПРОБЛЕМИ ҐЕНДЕРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВЧИНКОВОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Визначаючи вчинок як умову і засіб сутнісного самоствердження людини, розглядаємо вчинковий підхід найбільш адекватним і перспективним у розв'язанні актуальних проблем виховання підростаючої особистості, насамперед, в найближчому її соціальному мікросередовищі, яким є сім'я, учнівський клас тощо. Підставою вважати даний підхід ґрунтовним і актуальним є теза, що саме готовність дитини до вчинку і здатність його здійснити є показником її душевно-духовного, особистісного розвитку. Оскільки процес виховання на сьогодні, дедалі більше підпорядковується впливу ґендерної соціалізації, здійснено спробу проаналізувати ґендерні особливості вчинкової активності учнів та учениць старшого шкільного віку.

Метою дослідження передбачалось з'ясувати: чи вирізняє учнівська молодь специфічно ґендерні особливості вчинкової активності.

Прикметно, що ґендерні приписи та нормативи поведінки інтеріоризуються суб'єктом діяльності у процесі онтогенезу, набуваючи суб'єктивного осмислення, переживання ґендерної ролі, яке проявляється в єдності поведінки і самосвідомості (М. Боришевський, Т. Говорун, О. Кікінежді, В. Кравець, В. Титаренко, Т. Титаренко). Усвідомлення людиною своєї належності до чоловічої або жіночої статі і ототожнення себе з її типовими представниками значною мірою визначають зміст поведінки, спосіб життя, формування особистісних якостей. Збагачення самоствавлення Я – чоловік, Я – жінка виступає своєрідною віссю ґендерної соціалізації, розвитку образу Я, набуття досвіду виконання ґендерних ролей [1; 2; 5; 6].

Фахівці з проблем ґендерної рівності схильні стверджувати, що жінки зазвичай потерпають від дискримінації з боку чоловічої статі. Йдеться про те, що чоловіки у своєму повсякденні традиційно намагаються домінувати над жінками, обмежуючи їхні права доступу до інформації, прийняття рішень тощо.

Натомість, виключно чоловічими вважаються переважно ділові чи розважальні дискурси, на кшталт: статус, кар'єра, влада, гроші, жінки, будівництво помешкання, авто, дача, спорт, полювання, рибалка, мандрівки, своя компанія, спиртні напої, тютюнові вироби тощо. Типовою є демонстрація домінування, агресивності, героїчності, нехтування небезпекою, презирства до проявів слабкості, зокрема залежності від впливу жінок. У стосунках чоловіків з жінками зовні може спостерігатися демонстрація ролі ділового лідера, інтелектуального центру, господаря, захисника, носія фізичної сили, дефіцитного сексуального партнера, залицяльника. У жіночих взаємовпливах основними виступають теми нормальної сім'ї, здоров'я дітей, заробітку, статусу, вірності та інших чоловічих здобутків, свого зовнішнього вигляду, приготування їжі тощо. Впливи жінок на чоловіків традиційно відрізняються демонстрацією фізичної слабкості, певної залежності, підпорядкованості й навіть меншовартості. Щоправда, сьогодні жінки надають перевагу тим впливам, які дозволяють емансипуватись: досягнути економічної та соціальної незалежності, прийняття самостійних рішень, право на вибір способу життя, незалежного від забаганок чоловіків.

В рамках даної роботи проведено анонімне опитування серед учнівської молоді (270 осіб). Центральне місце в дослідженні отримало вивчення відмінностей у вчинковій поведінці обох статей, їх взаємозв'язки та взаємодетермінації із соціальними системами різних рівнів. Зокрема, учням/ученицям пропонувались питання наступного змісту: «Чи існують, на Твою думку, специфічно жіночі та специфічно чоловічі вчинки?»; «Спробуй навести приклади специфічно жіночих та специфічно чоловічих учинків».

Отриманий фактичний матеріал проаналізовано та систематизовано за такими критеріями:

– констатація сексуально-репродуктивних учинкових алгоритмів обох статей;

– констатація особливостей міжстатєво-рольових відносин крізь призму емоційно-чуттєвих інфраструктур (дружба, кохання, сім'я, побут, обов'язки тощо).

Так, специфічно **фемінними** учні/учениці вважаються вчинки: «народити дитину»; «наодинці народити і виховати дитину»; «відмовитися від дитини після народження»; «є жінки, які народжують на вулиці і викидають потім свою дитину у смітник»; «аборт»; «проституція» тощо.

Натомість, специфічно **маскулінними** вважаються вчинки: «зачати дитину»; «покинути дівчину, коли та повідомила, що вагітна»; «згвалтування»; «жигало»; «сутенерство»; «вбивство».

Прикладні аспекти дослідження міжстосункової вчинковості узагальнено наступним чином:

- 1) особистісно-інтимне спілкування;
- 2) емоційно-особистісне спілкування;
- 3) внутрісімейне спілкування.

Прикметно, що як юнаки, так і дівчата образ «закоханої жінки», «дружини», «матері» наповнюють сутнісним, романтичним змістом, а образ «закоханого чоловіка», «чоловіка», «батька» – здебільшого операційними характеристиками. Відповідно, якщо жінка «здатна зрозуміти», «пожертвувати собою», то чоловік – «захистити», «допомогти матеріально» чи, навпаки, «зрадити». Якщо для жінки на першому місці – «кохання», «сім'я», «діти», то для чоловіка – «гордість», «друзі», «потреба нових вражень, відчуттів (втамування сенсорного голоду)» тощо.

Висновки. Виявлені ґендерні особливості вчинкової активності учнівської молоді дають підстави вважати, що «відчуття вчинковості» нині є більш дифузним серед представників чоловічої статі. Водночас, факт визнання юнаками характерної тенденції (відсутність «висловів протесту») свідчить про формування в учнівської молоді вчинкових статево-рольових стереотипів (установок) з «негативним моральним знаком».

ЛІТЕРАТУРА

1. Боришевський М. Дорога до себе: від основ суб'єктності до вершин духовності : монографія / М. Боришевський. – К.: Академвидав, 2010. – 416 с.
2. Говорун Т. В. Стать та сексуальність: психологічний ракурс : навчальний посібник / Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 1999. – 384 с.
3. Кальба Я. Ґендер у суб'єктно-вчинковому вимірі (результати дослідження учнівської молоді) / Я. Є. Кальба // Ґендерні дослідження: прикладні аспекти : монографія / [В. П. Кравець, Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді та ін.]; за наук. ред. В. П. Кравця. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013. – С. 232–242.

4. Кальба Я. Шкільному психологу: Вчинковий потенціал старшокласника. – К. : Шкільний світ, 2010. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
5. Татенко В. Соціальна психологія впливу : монографія / В. Татенко – К. : Міленіум, 2008. – 216 с.
6. Титаренко Т. М. Життєві домагання особистості у ґендерному контексті / Т. М. Титаренко // Проблеми загальної та педагогічної психології ; Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. Максименка С. Д. – Т. V. – Ч. 6. – К., 2003. – С. 276–281.

Катерина Карпенко,
доктор філософських наук, професорка,
професорка кафедри філософії,
директорка центру ґендерної освіти
Харківського національного медичного університету

ВПЛИВ ҐЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ НА СУЧАСНІ ІДЕНТИФІКАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ

Сучасний науковий дискурс відмовляється від універсалізму, від ідеалізації єдиного універсального розуму. Дана тенденція спостерігається передусім в ґендерній теорії. Вона надає можливість не ототожнювати загальнолюдське лише з чоловічими цінностями, а розглядати його як гармонійну єдність нетотожного. Дійсно, кожна грань цієї єдності є самодостатньою, цінною й необхідною для універсуму. Разом з тим, намагання привернути увагу до проблеми з метою деконструкції застарілих уявлень у поєднанні з ґендерним плюралізмом може призводити до абсолютизації індивідуального й недооцінки ролі ґендерних стереотипів. У зазначеному контексті питання ґендерної рівності та лідерства в спілкуванні не просто актуалізуються, а саме загострюються. Виникає потреба розрізнити цінність неповторної індивідуальності від індивідуалізму, егоїзму, перфекціоналізму, які перешкоджають конструктивній комунікації, ускладнюючи процедуру досягнення консенсусу. Яку роль у цьому процесі відіграє розуміння стереотипів взагалі й, зокрема, ґендерних стереотипів?

З одного боку, стереотипи дозволяють людині без зайвих зусиль, в цілому, як би єдиним комплексом, сприймати ситуації, що зустрічаються в житті, тому що стереотипи містять в собі стандартизований колективний досвід, який надає людині просту загальну формулу будь-якого явища. Стереотипи, створюючи атмосферу довіри, певним чином спрямовують поведінку людини на *початковому* етапі ідентифікації. Саме на цьому зосередив свою увагу Е. Еріксон [2]. З іншого боку, соціальні стереотипи, спотворюють сприйняття реальності, коли ситуація або об'єкт розглядаються з точки зору масових уявлень, без урахування фактів, сучасної оцінки та індивідуального підходу. За цих умов соціальні стереотипи перетворюються на «ярлики», за допомогою яких, те, що є колективним переконанням (відоме і прийняте в суспільстві) оцінюється